

mot gitano de nissaga hindú; per la documentació que es pot veure en Wagner resulta clar que en efecte hi ha un origen gitano, i no obstant sembla probable que la gent de la vida combinessin, en forma més o menys deliberada, i potser amb llur habitual propòsit de despistar amb expressions ambigües, un mot antic i noble de la terra, amb el vil i gitanesc.

DERIV.: *Abillament* (supra); *abillamenta* (Maldà, *Coll. B. Vida*, 49).

¹ Com deixaren ben aclarit Spitzer ZFSL XLV, 366-74, i *Litbl.* XLIV, 319; REW 1104; FEW I, 367b; precisant millor les indicacions de Gamillscheg, EWFS s. v., i de Brunot, *La Pensée et la Langue*, p. 216. També Moll escriví sobre el verb derivat, en català, d'aquesta soca, BDLC XIII, 349.—² Cito, a causa d'aquest isolament, el context, que és realment satisfactori: «aqueu qu'es be vestit / es pertot be acullhit, / e que el fos raubayre; / e lo mal *abillhat* / es lo plus pauc presat, / e que fos predicayre, / o papa o emperayre», en la «*Gesta de Fra Peyre Cardinal*», que Rayn. posa al final de la seva selecció de les obres de Peire Cardenal (*Lexique Roman* I, 472); val a dir que convindria poder-ho assegurar en una edició més moderna i crítica de les obres d'aquest famós trobador satíric i generalment ben anticlerical, que sobta de trobar ací qualificat de «Fra ---» (Jeanroy, *Po. Lyr. des Troub.* I, 404, només diu un poc equívocament que «d'abord fut clerc»). L'estil d'aquest poema satíric —el més llarg dels que Rayn. atribueix en la seva extensa selecció— no sembla desdir pas del ben típic d'aquesta figura.

Abim, V. *abisme* *Abimbar*, V. *minvar* *Abimis-sar*, V. *abisme* *Abintestat*, V. *testar* *Abio-* (mots privatiu en —), vegeu els mots corresponents en B10- *Abis*, *abisament*, *abisar*, *abismal*, *abismar*, V. *abisme*

ABISME, probablement d'un ll. tardà i vg. *ABYSSIMUS, format del ll. *abyssus* íd., afegint-hi el sufix de superlatiu -ISSIMUS (adequat al concepte absolut del mot); i aquest, pres del grec ἄβυσσος 'sense fons', 'abisme', derivat negatiu de βυσσός 'fons'. □ 1.ª doc.: en textos judeo-catalans dels Ss. XIII-XIV, i c. 1371, ja en diversos textos cristians.

Tant en francès com en castellà es documenta inicialment en textos jueus, no sempre fàcils de datar amb precisió, veg. Blondheim, *Rom.* XLIX, 16; en castellà *avismo* ja apareix en un doc. jueu d'Aguilar de Campoo, de 1219, així com en una traducció jueva de la Bíblia un poc posterior.¹ La gran influència bíblica sobre el llenguatge dels jueus de tot l'Occident (que ja es remunta al temps de la Itala, versió anterior a la llatina de Sant Jeroni) explica precisament l'antelació jueva en un mot d'aquesta mena, que per tot entrà a través dels textos sagrats i de la catequizació. Abans s'havia usat la forma més clàssica i culta *abis* (presa del ll. *abyssus*),² que té encara ample curs en temps d'Eiximenis, Corella i els Costums de Tor-

tosa (*DAG*), i és també la documentada, junt amb l'altra, en la poesia dels trobadors. Però *abisme* figura també ja sovint en obres de catalans cristians, com les de Pere i Jacme Marc (c. 1370) i en el *Recull d'Eximplis e Miracles*, aproximadament coetani, publicat per M. Aguiló (*DAG*).

El grec βυσσός és un mot d'origen indoeuropeu afí als sinònims ll. *fundus*, germ. *boden-bottom*, eslau *düno*. S'ha dubtat sobre l'origen de la terminació -isme en el nostre mot, però em sembla convincent l'observació de Leite de Vasconcelos, *RLus.* IV, 268, que ha passat per ull a molts: en el llatí familiar varen formar-se bastants superlatius de substantius, amb caràcter afectiu, *oculissimus* 'estimat com les nines dels meus ulls' (Plaute, *Curculio*, 121), b. ll. *dominissimus*, als quals afegeixo *patruissimus* 'oncle fins al moll de l'os' (Íd., *Poen.* 1197).³ Una idea tan impressionant i absoluta com la de 'pregonesa sense fons' es prestava a la formació d'un tal derivat afectiu. I l'hipotètic **abyssissimus* es reduí espontàniament a **abissimus* per haplologia, cf. *metipsimus* (< *met-ipsissimus*), d'on el cast. *mismo*, fr. *même*, i el ll. popular *ipsimus* ('amo, nostramo' en la parla dels esclaus, pròpt 'ell en persona, el Gran Ell'), al costat de formacions acariciatives com *Ipsitilla* aplicades a 'la Senyoreta', 'la jove mestressa'.

Descartem algunes idees errònies que han circulat. No hi ha raó per creure (com apunta el REW) que la forma hispànica i occitana hauria de ser presa del francès, car justament els superlatius en -isme, -ismo, sovintegen en el llenguatge popular (molts en valencià i balear, és *bonisma*, l'*Altisme*). Tampoc cal suposar que vagi emmotllar-se sobre *Altissimus* (Brüch), ni que hi hagués influència dels abstractes en -ismus (Wartburg), força allunyats en termes semàntics, ni podem deturar-nos en l'enginyosa idea de Rohlf's (*RLiR* XXI, 301) d'una expressió eclesialística *abyssus imus* 'abisme profundíssim', purament suposada i redundant (i que fins si hagués existit i s'hagués aglutinat hauria tingut l'accent en la *i* penúltima, com sigui que *imus* té vocal llarga). En canvi estan plenes de bon sentit les consideracions i comparances que ha afegit al meu article del DCEC, L. Spitzer, *ModLangN.* LXXI, 278; cf. per al llatí, *ALLG* XII, 287, i VIII, 293. En català literari tingué alguna circulació en els anys 1890-1920, una variant *abim* (manlevada del fr. *abime*) que després ha caigut en oblit, mentre que el cultisme pur *abis* s'ha mantingut més o menys amb caràcter poètic. *AVENC* és un mot enterament independent.

DERIV.: *Abismar* (però en el sentit de 'malmetre' és un mer gallicisme). *Abismal*, i com a tecnicisme sobretot, *abisal*; derivat del cultisme *abis*, del qual es formà el verb derivat *abisar* (parcialment alterat en *abisar*), molt usat en el S. xv i encara fins a la segona meitat del XVII: el 1651, Felip IV manà a la Comuna del Camp de Tarragona que enviés una partida d'homes a Siurana «per *abisar* lo castell»: «Els selvatans que 'anaren a Siurana per *abisar* lo castell per orde de S. M. lo Rey Nostre Senyor que Déu